

Dicat quod in monialibus quoque adesse potest periculum peccati mortalis et damnationis aeternae, et proinde faciat etiam conciones, quae hunc miserrimum casum respiciunt.

Loquatur insuper de quibusdam magnis inordinationibus, quae ex inadvertentia, imprudentia vel laxis dictaminibus, contra legem Dei seu contra iustitiam, vel contra charitatem, vel contra pacem aut bonum communitatis, interdum committuntur; prout contingere posset v. g. si non recte procederetur 1° Circa probandas, sive admittendo illas ad professionem dum reiici deberent, sive easdem immerito reiiciendo et sic gravissimis damnis iniuriose prorsus exponendo. 2° Circa electionem superiorissae, aut magistrae sive novitiarum sive educandarum. 3° Circa alia negotia capitularia magni momenti. 4° Circa delationes superioribus sive exaggeratas aut temerarias aut leves non faciendas, sive graves simulque veras aut fundatas necessario peragendas. 5° Circa amicitias particulares. 6° Circa gravissimum defectum charitatis nunquam vel fere nunquam infirmas chronicas visitandi.

Veniat deinde ad casum ordinarium peccatorum venialium, atque efficiat ut moniales percipiant necessitatem ab illis se emendandi; sed ita ut unaquaeque determinet media, inter quae notanda erunt speciatim 1° mortificatio passionum, et maxime praedominantis. 2° Amor Dei ostendendus factis et sacrificiis. 3° Praxis quotidie offerendi Deo mortificationes pro illius amore peractas et victorias ad non labendum in consuetis defectibus illa die obtentas. 4° Ex lapsibus animo non deiici, sed compensandi cum bono malum virtutemque adaugendi occasionem sumere.

Agendum erit in particulari de virtutibus, quae ad uniuscuiusque profectum simulque ad pacem et bonum communitatis adeo exiguntur; nempe de amore Dei, de charitate erga proximum, de patientia, de mansuetudine, de humilitate, de castitate, de obedientia, de paupertate etc.

Pariter in particulari agendum erit de mediis sancti-

ficationis, quae a regulis et constitutionibus uniuscuiusque religionis propriis exiguntur, cuiusmodi sunt confessiones, communiones, orationes, meditationes, lectiones spirituales, examina conscientiae etc.; et circa singula maxime advertendum ut non defectuose et quasi materialiter ex consuetudine, sed bene et ex vero spiritu praestentur; secus enim tot media, quae ad emendationem et sanctificationem faciliorem reddendam essent efficacissima, inutilia redderentur, imo ad innumeras alias culpas accumulandas deservirent.

Maxime autem oportet ut praedicator verba faciat de silentio et recollectione religiosa. Regula enim servandi silentium et evitandi dissipationes (locutorii et notitiarum mundanarum) est summi momenti; ex silentio enim et religiosa recollectione maxime pendet non solum spiritus orationis et unionis cum Deo atque exemptio a tentationibus plurimis; sed etiam pax monasterii, quae saepe saepius a defectibus linguae turbatur.

Denique praedicator considerare debet circumstantias, quae ordinis vel monasterii, ubi exercitia tradit, particulares sint. Aliud enim est si ordo sit vitae contemplativae, et aliud si sit vitae activae et proinde moniales v. g. educationi, vel operibus charitatis attendere debeant.

CAPUT VIII.

De superioribus collegiorum et seminariorum.

ARTICULUS I.

Declaratur quinam sint hi superiores, et exponuntur normae generales ut officiis suis satisfaciant.

1013 I. Superiores (praeter Episcopum et deputatos quoad seminaria) solent esse 1° Rector. 2° Vice-rector. 3° Praefectus studiorum. 4° Magistri. 5° Director spiritualis. 6° Praefecti et Vice-praefecti classium (it. *delle camere*). 7° Oeconomus.

Aliqua ex his officiis non raro cumulantur in unica persona, sive quia in parvis collegiis sint **compatibilia**, sive quia ob subiectorum penuriam aliter fieri nequeat. Attamen in **quovis** casu oportet ut rector ab audiendis confessionibus alumnorum prorsus absteat.

II. Hi superiores pendant imprimis quanti momenti sint bona collegia, maxime vero seminaria. Iuvenes sunt tota spes societatis et religionis. Ex seminariis autem pendet reformatio Dioecesium, et in illis Ecclesiae adeo indigenti parari debent boni sacerdotes, boni confessarii, boni parochi, zelantes praedicatores, optimi missionarii etc.

III. Pendant insuper quantum responsables essent apud Deum et homines, si adolescentulorum innocentiam eis concreditam non **custodirent**, et totam spem familiarum, societatis et religionis (concurrentibus etiam tot genitorum expensis et sacrificiis) frustrarent. Si enim bona summi momenti oriuntur ex collegiis et seminariis disciplina et optima directione florentibus, tantundem mali, illa deficiente, expectari debet. Scripsit S. Ligorius (*Regol. pei semin. § I. n. 5*): « Miseranda res est videre tot miseros iuvenes, antea innocentes et pios, qui postea in seminario evaserunt veluti sentina vitiorum. Puer septem annorum ingressus seminarium exivit post duos annos et videbatur diabolus ».

IV. Ut collegia et seminaria recte procedant, maxime interest observatio regularum; circa quas notentur sequentia. 1° Adesse debent regulae pro alumnis; item regulae pro superioribus, et istae tum iisdem communes, tum unicuique ita propriae et particulares, ut bene et clare determinentur limites ad dignoscendum in omnibus casibus quid uni et quid alteri spectet; denique regulae pro inservientibus, qui bene sciant cuinam praecise superiori et non aliis, obedire debeant. 2° Oportet ut unusquisque superior nedum regulas superioribus communes et sibi particulares, sed etiam regulas (quantum cum proprio officio connectuntur) alumnorum et inservientium, cognoscat. 3° Oportet ut quilibet superior regulas ad se spectantes non utcumque sed exemplariter observet (quin unquam in messem

aliorum se intrudat), et respective observare faciat. Enimvero regulae sunt necessariae ut inordinationes et pericula evitentur, quae certe abundabunt si superiores sint de illis qui neglecta regularum observantia, vel debita earundem non habita aestimatione, nimia laborant bonitate (it. *bonarietà*), vel etiam credunt melius esse procedere sine regula, seu, ut dici solet, *alla buona*.

V. Superiores summopere caveant ne occupentur in aliis rebus, quae cum officio suo male componi valeant. Difficile est autem quod, in magnis collegiis vel seminariis, qui primas partes tenent (v. g. rectoris aut directoris spiritualis) aliquod aliud officium simul exercere possint, et saltem quam maxime expedit ut, omnibus aliis sepositis occupationibus, pro officio suo toti sint.

VI. Superioribus magna opus est prudentia; et speciatim 1° Delationibus, recursibus, atque excusationibus non facile credant. 2° Quaedam minutiora dissimulent. S. Gregorius dicit: « Omnia videas, multa dissimules, » pauca corrigas: quod tamen intelligendum est de superioribus altioribus qui raro intervenire debent, et (quoad alios) pro casibus in quibus corrigendo et puniendo maiora mala timeantur. 3° In rebus dubiis (et maxime si sint momentosae et difficiles) illas bene examinent atque etiam non raro consilium petant; neque sint de illis qui vulgo dicuntur *faciloni*, qui scilicet, sive ex praesumptione sive ad declinandum taedium ponderationis, semper statim se resolvunt, quasi nullam unquam difficultatem invenirent et semper omnia facillima essent. 4° Cavendum a mutationibus et novitatibus, dicente proverbio: « Usitatis tutius utimur; novis non sine quodam periculo ». Et S. Augustinus dixit: « Mutatio consuetudinis, etiam quae adjuvat utilitate, novitate perturbat ». Hoc tamen intellige nisi aliqua mutatio iam evidenter exigeretur; dicente eodem Augustino (*Ep. 138*): « Non ita verum est quod dicitur, semel recte factum nullatenus esse mutandum; » mutata quippe temporis causa, quod recte ante factum

« fuerat, ita mutari recta ratio plerumque flagitat, quia
« utrumque tunc erit rectum si erit pro tempore varietate
« diversum ». Idque maxime diebus nostris verum est, ut
mox infra videbimus. 5° Cautela specialissima adhiberi de-
bebit circa modum quaedam remedia aut punitiones adhi-
bendi, ut scilicet remedium quidem apponatur, sed simul
occulte delinquentis famae, maxime vero seminarii et reli-
gionis honori consulatur.

Attamen in prudentia ipsa cavendum ab excessu; quid
enim de illis qui, praetextu prudentiae omnia tolerant, aut
propter timorem errandi, nunquam se resolvunt, vel tan-
dem respondent ambigue, quasi remaneant incerti (ut vulgo
dicitur) *tra il sì e il nò ed il parer contrario*?

VII. Superiores maxime satagere debent ut omnia qui-
dem recte procedant, sed simul alumni contenti sint.
Quum enim sub continua disciplina et longe a propria fa-
milia versari, iuvenibus per se admodum grave sit, omnia
media adhibenda sunt ut iugum istud minus grave, imo
(quantum fieri potest) leve et suave, iisdem reddatur. Si
iuvenes aegro animo in collegio vel seminario degerent, et
solum per vim et propter timorem poenarum omnia pera-
gerent, quid boni sperari posset? Quid virtutis? Quisnam
exitus? Ipsi evaderent hypocritae; cum genitoribus sem-
per lamenta emitterent, de superioribus semper male lo-
querentur, et semper domum redire vellent. Hinc genito-
res quoque valde turbarentur, et seminarium existimationem
amitteret. Ut autem alumni regulas observent atque in vir-
tutibus proficiant, simulque ipsi eorumque genitores con-
tenti sint, media praecipua sunt sequentia. 1° Iuvenes
volunt curam, volunt solatia, volunt amorem; et proinde
oportet ut in collegio vel seminario inveniant maximam
curam, qua illis, quoad victum, vestitum et alia commoda
necessaria vitae, nihil desit; item inveniant solatia, recrea-
tiones, deambulationes, ioca, rusticationes etc.; item in-
veniant non solum bonos socios, sed etiam optimos supe-
riores, a quibus sicut a patre et matre (et forte plus) a-

mentur. 2° In collegio vel seminario praedominet et ge-
neralis adsit laetitia, illamque saepe saepius alumnis ma-
xime commendent superiores. 3° Ipsi in publicis sermonibus
reflectere faciant alumnis, quanta fortuna pro illis sit illuc
adesse: nequum enim in substantia habent bona quae domi
haberent, sed multo pretiosiora, nempe praeservationem a
mundi periculis, innocentiae et religionis custodiam dili-
gentissimam, et media innumera ut scientiis et virtutibus
exornentur, in iisque semper proficiant.

VIII. Hinc superiores regant quidem *fortiter* sed simul
suaviter; et in hunc finem toti sint in adhibendis remediis
praeventivis seu praeservativis, efficiant scilicet ut alumni
fundentur in pietate, quae non sentimentalis tantummodo,
sed solida sit et in principiis fidei et rationis basim ha-
beat. Superiores autem exemplo praeant; sint scilicet
ipsi piissimi: hoc enim praecipue ab alumnis consideratur
et maximam habet efficaciam; neque solum Director spiri-
tualis sed alii quoque (Rector, Vice-rector, praefecti, ma-
gistri etc.) pietatem tam privatim quam publice commen-
dent, idque ita ut *ex abundantia cordis os loquatur*, et
pietas ipsa (ut supra innuebam) non tamquam tristis,
scrupulosa et melancholica, sed tamquam hilaris, laeta et
iucunda repraesentetur (*Servite Domino in laetitia*). Sic
alumni sponte sua virtutum exercebunt et libenter mune-
ribus suis satisfaciunt. Remedia praeventiva sunt etiam vi-
gilantia et attentio ad principia (*principiis obsta*), quibus
adde cautelam ne superiores ipsi occasionem plus vel minus
delinquendi alumnis praebeant, v. g. relinquendo illos solos,
non concedendo illis dispensationes interdum necessarias
etc. Sic rarissimus erit casus in quo ad punitiones recurrere
oporteat, atque ita superiores fortiter simul et suaviter
(ut dixi) regere poterunt.

IX. Quum tamen corrigere et aliquando etiam punire
necesse sit, correctiones sint iustae, moderatae, paternae
et prudentes. Hinc male se gerunt superiores qui nimis
frequenter corrigunt, vel etiam corrigendo semper clamant,

obiurgant, vituperant, minitantur etc. Quoad punitiones autem sequentia notentur. 1° Percussiones (et idem dic de privationibus quae sanitati nocere possint) non adhibeantur, et nunquam ullo modo limites excedantur. 2° Pateat semper quod superior non ex ira, aut ex delectatione vincendi, humiliandi et conterendi, seu (ut vulgo dicitur) *per il gusto di spuntarla o di schiacciare*; sed tantummodo pro bono alumni et collegii, ad poenam applicandam aegro animo procedit. 3° Palam fiat quod desideratur solum emendatio, qua secuta, venia erit semper in promptu, et alumnus erit in gratia superioris sui sicut prius. 4° Non omnes superiores punire possunt, sed illi tantum ad quos iuxta regulas id spectat.

X. Superiores semper adhibere debent modos urbanos, imo henevolos et affectuosos. Caveant tamen a manuum blanditiis, sed potius verbis declarent se esse contentos (quod utique magis placebit), vel etiam aliquando aliquod munusculum tribuant.

XI. Maxime necessaria est vigilantia. Speciatim 1° Vigilandum circa illos qui nondum sint probati, de quibus scilicet non adhuc constet plene esse fidendum, sive isti sint alumni, sive sint praefecti, vel magistri, vel famuli etc. 2° Nunquam permittendum ut plures alumni segregati ab aliis soli (maxime in locis reconditis) absque alicuius praefecti vigilantia remaneant. 3° Item impediendum ne alumni sive cum exteris sive cum famulis (non praesente praefecto) communicent. 4° Vigilandum ne clandestine mittantur vel accipiantur epistolae, quae omnes (nisi certum sit quod a genitoribus missae fuerint) a Rectore eiusve deputato (sub arctissima tamen secreti obligatione) prius legi debent. 5° Denique specialissimo modo vigilandum esset si de gravi aliqua inordinatione (prout accidere posset speciatim in casu alicuius amicitiae particularis) fundata suspicio suborta fuisset.

Attamen etiam circa vigilantiam intervenire posset excessus, ut puta, si superior nimis facile suspectus teme-

rarios contra innocentes conciperet, vel delatoribus criterio inopibus et fide indignis fidem praestaret, vel lyncis oculo minutissima quaeque observaret semperque in eo esset ut corrigeret et puniret.

XII. Superiores solertissime caveant a praedilectionibus (vulgo *parzialità*), quae non solum turbant pacem et creant invidiam, sed etiam superioribus ipsis existimationem adimunt, illosque alumni omnibus eorumque genitoribus invisos reddunt.

XIII. Quamaxime oportet ut praesentium temporum ratio habeatur. In hunc finem 1° Plura observanda sunt quoad studia, v. g. ut sint gubernativis aequiparata etc. Sed de hoc sermo redibit infra. 2° Magna habenda est cura salubritatis (it. *igiene*) et munditiei in omnibus. 3° Edocendae sunt regulae urbanitatis, et exigendum ut alumni illas de facto observandi consuetudinem acquirant.

XIV. Superiores quaerant non se ipsos sed bonum seminarii. Hinc 1° Non parcant incommodis et labori. 2° Non refugiant ab (ita dictis) partibus odiosis, unde quando opus sit, corrigant, puniant, expellant, petitionibus non annuant etc. 3° Consilia libenter audiant, illaque iusta reperta ita sequantur, ut etiam a systemate incapto recedere non dubitent, si enim errare malum, in errore obstinari peius est. 4° Si propter senectutem aut quamlibet aliam causam, ad officium recte exercendum iam inepti evasissent, renuntient, et superiorem principalem ut renuntiationem acceptet sincero animo rogent.

XV. Valde expediret ut seminaristae vacationum autumnalium in villa quidem solatia haberent et domum non remitterentur; sed, si ita fieri nequiret, cautelae specialissimae adhiberi deberent, ut tunc ab aliis (et speciatim a parrocho, iuxta dicta *n. 295*) custodiantur, et ne reversi ad seminarium aliquid bonis iuvenibus interdicendum secum detulerint.

XVI. Inter superiores necessaria est concordia; *concordiâ enim res parvae crescunt, et discordiâ magnae*

delabuntur (De bello Catilin.). In hunc finem 1° Cavendum ab invidia. 2° Item cavendum a critica et murmuratione. 3° Adhibenda est patientia; sumus enim miserabiles inter alios miserabiles. 4° Superiores inter sese confidentiam habeant et sibi invicem consilia communicent. 5° Si ex aliquo aequivoco, vel rei alicuius mala intelligentia, discordia suborta fuisset, cito explicetur quomodo res se habeant. 6° Unusquisque officium suum adimpleat, nec quidquam faciat quod ad alium spectet.

XVII. Hoc ultimum maxime attendendum quoad illa quae spectant ad Episcopum, cuius erit, audito consilio Deputatorum (quod sub poena invaliditatis exquirere debet, quamvis sequi non teneatur), determinare quid fieri debeat. Huiusmodi sunt sequentia. 1° Electio et expulsio magistrorum, aliorumque superiorum et ministrorum. 2° Admissio et expulsio alumnorum. 3° Electio librorum pro textu adhibendorum. 4° Approbatio regularum. 5° Approbatio expensarum et quarumcumque rerum ad administrationem spectantium. Cf. Ferraris (v. *Seminarium*).

ARTICULUS II.

Agitur de officiis Superiorum in particulari.

PUNCTUM I.

De Rectore.

1014. I. Rector debet esse bonitate exemplarissimus, atque etiam doctrina et prudentia spectatissimus. Tamquam enim primus gubernator, debet praeesse praesidibus et gubernare gubernantes; et rerum magis difficilium maiorisque momenti decisiones ad illum spectat.

II. Non semper fidere de subalternis, quasi nunquam timeri deberet ne muneribus suis essent defecturi. Hinc 1° illorum quoque regulas bene cognoscat. 2° Invigilet

tum circa non adhuc probatos (ut supra dicebam); tum circa praefectos et vice-praefectos classium (qui solent esse valde iuvenes); tum casu quo contra aliquem specialis recursus factus fuerit; tum denique circa illos qui plus vel minus deficere solent. Reperta post prudens examen existentia defectus, Rector mediis opportunis remedium apponere curabit.

III. Ultra hos terminos in officiis alienis minime se ingerat; quae enim ad alios spectant debet imperare, non vero per se ipsum exequi; maxime cavendo a nimia *accetratione*, qua in Superiore nihil peius; non enim posset tot rebus satisfacere, saepe saepius male illas adimpleret, suos collaboratores offenderet, invisum se redderet, et tum propter praesumptionem tum propter errores estimationem amitteret et despectui se exponeret.

IV. Eorundem suorum collaboratorum auctoritatem sustineat, et exigit omnino ut obedientia et respectus eis semper praestetur.

V. Quotannis sermonem habeat ad illos, et speciatim praefectos classium adhortetur, ut iuxta regulas invigilent, informationes ei praebeant, et in punitionibus limites non excedant.

VI. Publice gravitatem praeseferat, privatim vero magis affabilitatem et benevolentiam ostendat. Classes (it. *camerate*) visitet, sed visitationes istae sint raras et breves.

VII. Si, ad apponendum remedium inordinationi provenienti ex delicto, delinquentem expellere oporteret, tunc (si fieri posset) expectandum esset tempus vacationum; si autem res dilationem non pateretur, curandum foret ut ipse delinquens aliquo praetextu discederet. Similes cautela adhibendae essent quoque etsi de delicto non ageretur. Quoad inordinationes autem, quae a collaboratoribus provenirent nec necessitatem quemquam expellendi inducerent, Rector deberet summam adhibere prudentiam, atque conari ita res componere, ut nemo ei inimicus reddatur.

VIII. Nimia bonitas et zelus indiscretus sunt duo excessus, quos ille plus aliis declinare debet.